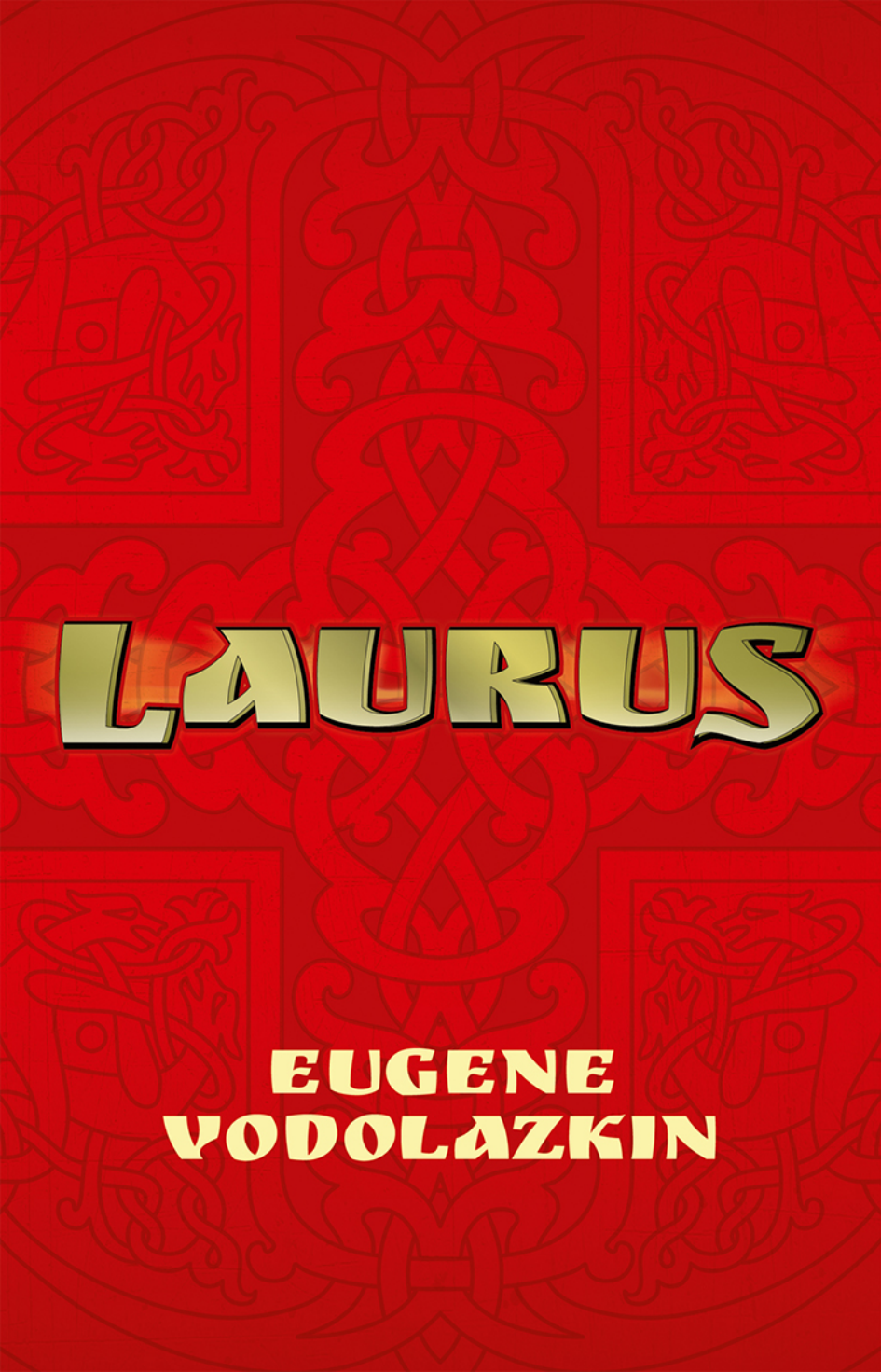




LAURUS

**EUGENE
VODOLAZKIN**

Evgenii Vodolazkin

LAURUS



© Evgenii Vodolazkin, 2012

Lavr (Лавр)

by Evgenii Vodolazkin

© Banke, Goumen & Smirnova Literary Agency, 2012

Všechna práva vyhrazena.

*Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu nakladatele.*

Překlad © Anna Rosová, 2016

Obálka © Jiří Miňovský – ARBE, 2016

© DOBROVSKÝ s.r.o., 2016

ISBN 978-80-7585-491-9 (pdf)

Evgenii Vodolazkin

LAURUS

Přeložila: Anna Rosová

Tatjaně

PROLEGOMENA

V různých dobách měl čtyři jména. Můžeme to považovat za jistou výhodu, protože ani lidský život není stále stejný. Někdy se přihodí, že jednotlivé životní etapy mají jen velmi málo společného. Dokonce tak málo, že by se snad mohlo zdát, jako by je prožili různí lidé. V podobných případech nás pak jistě překvapí, že všechny tyto osoby nosí stejné jméno.

Měl také dvě přízviska. První z nich, Rukinec, se vztahovalo k osadě Rukina Slobodka, tedy místu, kde přišel na svět. Většina lidí však tohoto muže znala jako Vrače, lékaře, neboť pro své současníky byl především lékař. Ve skutečnosti však byl víc než jen lékař, neboť skutky, které činil, daleko přesahovaly rámec lékařských možností.

Slovo *vrač* pochází s největší pravděpodobností ze starorukského slova *vрати*, tedy zařikávat. Taková spřízněnost předpokládá, že v léčebném procesu hrálo podstatnou roli slovo. Slovo jako takové, ať už označuje cokoli. Vzhledem k omezenému výběru léčivých prostředků měla ve středověku úloha slova daleko větší význam než dnes. A mluvit bylo třeba poměrně hodně.

Mluvili lékaři. Ačkoli znali určité prostředky, kterými nemoci léčit, nezříkali se ani možnosti oslovit bolest přímo. Pronášeli rytmické, zdánlivě nesmyslné věty, kterými *zařikávali* bolest, přesvědčovali ji, aby opustila pacientovo tělo. Rozdíl mezi lékařem a zařikávačem byl v té době relativní.

Mluvili nemocní. Jelikož tehdy neexistovaly žádné přístroje pro určení diagnózy, museli pacienti dopodrobna popisovat, co se odehrává v jejich trpícím těle. Někdy se jim zdálo, že spolu s táhlými slovy přesycenými bolestí z nich pomaličku vychází také nemoc. Pouze lékařům se mohli se svou nemocí dopodrobna svěřit, což jim poskytovalo jistou úlevu.

Mluvili příbuzní nemocných. Upřesňovali výpovědi svých blízkých, mnohdy je dokonce opravovali, neboť ne všechny ne-

moci umožňovaly pacientům popsat své utrpení dostatečně věrohodně. Příbuzní mohli otevřeně vyjádřit obavy z toho, že nemoc nelze vyléčit, a (středověk si nepotrpěl na sentiment) postěžovat si na těžký život s nemocným. I jim se díky tomu ulevilo.

Člověk, o němž bude řeč, se lišil tím, že mluvil velmi málo. Měl na paměti slova Arsenije Velikého: mnohokrát jsem litoval slov, jež pronesla má ústa, avšak mlčení jsem nelitoval nikdy. Nejčastěji jen v tichosti pozoroval nemocného. Mohl říci jen: tělo tvé ti ještě poslouží. Nebo: tvé tělo již není k užtku, brzy je opustíš. Nezapomeň, že schrána tato je nedokonalá.

Jeho sláva byla veliká. Roznesla se do celého obývaného světa a on neměl kam se před ní ukrýt. Kdekoli se objevil, tam se ihned shlukl dav. Všechny přítomné si pozorně prohlédl a jeho mlčení se přeneslo na přihlížející. Dav se ani nehnul. Namísto slov se ze stovek otevřených úst valila jen pára. Díval se, jak lidé i přes mrazivý vzduch tají. Ozývalo se křupání lednového sněhu pod jeho nohama. Nebo šelest zářijového listí. Všichni čekali na zázrak a po tvářích přihlížejících se řinul pot očekávání. Slané kapky hlučně dopadaly na zem. Dav se rozestoupil, aby mohl projít k tomu, kvůli němuž přišel.

Položil ruku na čelo nemocného. Nebo se dotknul jeho rány. Mnozí věřili, že dotyk jeho ruky léčí. Přízvisko Rukinec, jež dostal díky místu svého narození, tak získávalo dodatečný význam. S každým rokem se jeho lékařské umění zdokonalovalo a na vrcholu života dosáhlo výšek obyčejnému člověku nepřístupných.

Říkalo se o něm, že vlastní elixír nesmrtelnosti. Čas od času dokonce zazněla domněnka, že člověk, který dokáže hojit rány, ani nemůže zemřít jako všichni ostatní. Tento názor se opíral především o skutečnost, že se na jeho těle po smrti neobjevily žádné stopy tlení. Leželo mnoho dní pod širým nebem, a přesto si zachovalo svůj původní vzhled. A poté zmizelo, jako kdyby už snad jeho vlastníka ležení omrzelo. Vstal a odešel. Avšak ti, kteří tomu věří, zapomínají, že od stvoření světa zem fyzicky opustily pouze dvě osoby. Hospodin povolal k sobě Henocha,

aby pomáhal odhalit pravou tvář Antikrista, a v ohnivém voze se na nebe vznesl Eliáš. O ruském lékaři se ve svatých knihách nedočteme.

Podle jeho skrovných výpovědí neměl v úmyslu v těle přebývat věčně, minimálně proto, že se jím zabýval celý svůj život. Pravděpodobně ani nevlastnil elixír nesmrtelnosti. Takové věci zkrátka neodpovídají tomu, co o něm víme. Jinými slovy můžeme s jistotou říci, že v současné době s námi již není. Dodejme však, že ani on sám si nebyl vždy jistý, kterou dobu lze považovat za současnou.

KNIHA POZNÁNÍ

I.

Na svět přišel v osadě Rukina Slobodka u Kirillo-bělozerského kláštera. Stalo se tak osmého května roku 6948 od stvoření světa, roku 1440 od narození našeho Spasitele Ježíše Krista, na svátek Arsenije Velikého. Sedm dní poté byl pokřtěn a dostal jméno Arsenij. Během těchto sedmi dní jeho matka nejedla maso, aby tak novorozeně připravila k prvnímu svatému přijímání. Do čtyřicátého dne od porodu nechodila do kostela a čekala, až bude její tělo očištěno. Když se její tělo očistilo, vydala se na ranní bohoslužbu. Na prahu kostela padla na kolena a několik hodin se modlila, žádajíc pro svého syna jedině: život. Arsenij byl jejím třetím dítětem. Obě předešlé nepřežily první rok.

Arsenij přežil. Osmého května roku 1441 nechala rodina v Kirillo-bělozerském klášteře sloužit bohoslužbu vděčnosti. Po skončení bohoslužby rodiče i Arsenij políbili ostatky svatého Kirilla a vydali se domů, zatímco Arsenijův děd Kristofor zůstal v klášteře. Další den měl dosáhnout sedmdesátého roku života, proto se rozhodl požádat starce Nikandra o radu, co by měl nyní udělat.

Já ti v podstatě nemám co říct, řekl starec. Snad jedině, aby ses, příteli, přestěhoval blíže hřbitovu. Jsi takový dlouhán, že odnést tě tam nebude snadné. A vůbec – žij sám.

Tak pravil starec Nikandr.

II.

A tak se Kristofor přestěhoval k jednomu z okolních hřbitovů. Stranou od Rukiny Slobodky našel hned u hřbitovní zdi neobydlené stavení. Jeho původní majitelé nepřežili poslední morovou ránu. Byly to časy, kdy počet domů převýšil počet lidí. Do prostorného obydlí s pevnými základy, jehož majitelé zemřeli, aniž by po sobě zanechali dědice, se nikdo neodvážil nastěhovat. Navíc u hřbitova, plného obětí moru. Ale Kristoforovi to nevadilo.

Říkalo se, že už tehdy měl zcela zřetelné vidiny týkající se dalšího osudu tohoto místa. Že snad už v této dávné době věděl o hřbitovním kostele, který bude na místě jeho příbytku v roce 1495 vystavěn. Stavba kostela byla projevem díky za šťastný konec roku 1492, tedy roku sedmitisícího od stvoření světa. A přestože v tom roce očekávaný konec světa nenastal, Kristoforův italský jmenovec tehdy překvapil sebe i ostatní, když nečekaně objevil Ameriku (ačkoli tomu v té době nikdo nevěnoval nejmenší pozornost).

V roce 1609 kostel zničí Poláci. Hřbitov zpustne a na jeho místě vyroste borový les. Čas od času se zde s houbaři dají do řeči přízraky. V roce 1817 získá les kupec Kozlov, aby dřevo použil pro výrobu desek. O dva roky později je na vykáceném prostranství postavena nemocnice pro chudé. Přesně sto let poté se do budovy nemocnice stěhuje újezdní tajná policie. V souladu s původním účelem tohoto místa zde úřad nechá vytvořit masový hrob. V roce 1942 německý pilot Heinrich von Einsiedel smete přesným zásahem budovu z povrchu zemského. V roce 1947 je pozemek přestavěn na vojenský výcvikový tábor a předán Sedmé tankové brigádě pojmenované po K. J. Vorošilovovi a vyznamenané Řádem rudého praporu. Od roku 1991 patří půda spolku zahrádkářů zvanému Bílé noci. Spolu s brambory zde zahrádkáři vykopají velké množství kostí a nábojů, se stížností k místním

úřadům však nijak nespíchají. Dobře vědí, že jinou půdu by jim stejně nikdo neposkytl.

Co naplat, připadla nám zkrátka tato zem, říkají.

Kristoforovy vidiny dopodrobna popisovaly, že za jeho života zůstane půda nedotčena a dům, který si zvolil, vydrží stát dalších padesát čtyři let. Kristofor si byl dobře vědom, že pro zemi s tak bouřlivou historií není padesát čtyři let zrovna málo.

Byl to dům o pěti stěnách. Kromě čtyř vnějších zdí se zde nacházela ještě pátá vnitřní stěna, která rozdělovala prostor na dvě místnosti – teplou (s kamny) a studenou.

Jakmile se Kristofor nastěhoval do domu, zkontroloval, zda se mezi břevny nevyskytují štěrby, a vyměnil býčí měchýře v oknech. Vzal olejnaté fazole a jalovcové bobule, smíchal je s jalovcovými třískami a kadidlem. Přidal dubové listí a listy routy. Vše jemně nadrtl, položil na uhlí a celý den dům vykuřoval.

Kristofor věděl, že morová nákaza z místností časem sama zmizí, přesto nepovažoval jistou míru opatrnosti za zbytečnou. Měl strach o příbuzné, kteří jej mohli navštívit. Měl strach i o všechny, které léčil, neboť ti u něj byli neustále. Kristofor byl bylinkář a chodili k němu různí lidé.

Přicházeli nemocní, které trápil mučivý kašel. Takovým dával drcenou pšenici s ječnou moukou, smíchané s medem. Někdy i vařenou špaldu, neboť špalda umí vytáhnout vodu z plic. Podle druhu kašle jim dával hrachovou polévku nebo vodu, v níž vyvařil řepu. Kristofor rozděloval kašel podle zvuku. Byl-li kašel zastřený a nevýrazný, přiložil Kristofor ucho k hrudníku nemocného a dlouho poslouchal, jak dýchá.

Přicházeli lidé, aby je zbavil bradavic. Kristofor jim radil, aby k bradavicím přikládali cibuli stlučenou se solí. Nebo je mazali směsí slin a vrabčího trusu. Avšak nejúčinnější byla podle něj drcená semena chrp, jimiž se měly bradavice posypat. Semena chrp vytahovaly z bradavic kořen a bradavice se již na stejném místě podruhé neobjevily.

Kristofor pomáhal i s problémy v ložnici. Ty, kteří k němu přišli právě z tohoto důvodu, rozpoznával ihned podle toho, jak přišli a krčili se na prahu. Jejich tragický a provinilý výraz Kristofora

vždy pobavil, ale nedával na sobě nic znát. Bylinkář bez dlouhých řečí vyzýval hosty, aby si svlékli kalhoty, a hosté beze slova uposlechli. Někdy je poslal umýt se v sousední místnosti, přičemž jim kladl na srdce, aby zvláštní pozornost věnovali předkožce. Byl přesvědčen, že osobní hygienu je nutné dodržovat i ve středověku. Podrážděně pak poslouchal, jak se voda z naběračky nesouvisle přelévá do dřevěné kádě.

Čso o tomto povieš, zapisoval si rozčileně na kousek březové kůry. A jak je možné, že k sobě ženy i takové muže pouštějí? Hrůza.

Pokud neměl skrývaný úd zjevná poškození, vyptával se Kristofor na problém podrobněji. Lidé se mu nebáli vyprávět o svých problémech, neboť věděli, že jejich tajemství nevyzradí. Pro dosažení erekce Kristofor radil přidávat do jídla drahý anýz a mandle či levný sirup z máty, tyto prostředky posilují tvorbu semene a podporují milostnou touhu. Stejně účinky byly připisovány bylině se zvláštním názvem *rozchodník*, ale i obyčejné pšenici. V neposlední řadě zde byl také *vstavač*, který má dva kořeny – černý a bílý. Bílý erekci napomáhal, černý ji potlačoval. Nevýhoda bílého kořene však spočívala v tom, že jej bylo třeba v ten nejdůležitější okamžik držet mezi zuby. Ne všichni se byli ochotni touto radou řídit.

Pokud ani tyto rady nepomohly posílit tvorbu semene a podpořit milostnou touhu, přecházel bylinkář od říše rostlin k říši zvířat. Těm, kteří ztratili pohlavní schopnost, radil jíst kachnu či kohoutí ledviny. Ve skutečně závažných případech pak Kristofor doporučoval obstarat si liščí varlata, rozdrtit je v hmoždíři a zapíjet vínem. Komu však byl tento úkol proti srsti, tomu nezbývalo, než jíst obyčejná slepičí vejce a přikusovat k nim cibuli a řepu.

Kristofor příliš nevěřil bylinám jako takovým, věřil spíše tomu, že skrze nejrůznější byliny se na daném místě projevuje pomoc Boží. Stejně tak se tato pomoc projevuje i skrze lidi. Byliny i lidé, to všechno jsou jen nástroje. Nezabýval se tím, proč každá z bylin, které zná, má pevně dané vlastnosti. Takové věci považoval za zbytečné. Kristofor si byl vědom, Kým byly tyto vztahy předurčeny, a stačilo mu, že o nich věděl.

Pomoc, kterou Kristofor svým bližním poskytoval, se neomezovala jen na medicínu. Byl přesvědčen, že tajemný účinek bylin se dotýká všech oblastí lidského života. Kristofor věděl, že *mléč*, bylina s kořenem světlým jak vosk, přináší úspěch. Dával jej obchodníkům, aby byli přijímáni se ctí, kamkoli přijdou, a aby dosáhli velké slávy.

Necht' pýcha vás neoslepí, varoval je Kristofor. Pýcha jest kořenem hříechu veškerého...

Mléč však dával pouze lidem, kterým pevně věřil.

Nejraději ze všech měl Kristofor *rosnatku*, nazývanou též *carovy oči*, jež připomíná rudou jehličku. Nosil ji vždy při sobě, neboť věděl, že ať už se člověk pustí do čehokoli, je dobré mít ji po ruce. Vzít si ji například k soudu, abychom nebyli odsouzeni. Sedět s ní na hostině a nebát se přitom heretiků, kteří jen čekají na naši slabou chvíli.

Kristofor neměl heretiky rád. K jejich odhalení mu pomáhala *mandragora* přezdívaná *Adamova hlava*. Tuto bylinu sbíral na blatech a křížoval se přitom se slovy: Hospodine, pomiluj ny. Pro posvěcení rostliny pak Kristofor žádal kněze, aby bylinu položil na oltář a ponechal ji zde čtyřicet dnů. Po uplynutí této lhůty nosil rostlinu vždy při sobě, a dokonce i v davu dokázal neomylně odhalit heretika či démona.

Žárlivým mužům Kristofor doporučoval *okřehek*, avšak nikoli ten, kterým se pokrývají močály, nýbrž tmavě modrý, který se rozprostírá po pevné zemi. Rostlinu bylo nutné rozložit u hlavy ženy, ta pak jakmile usne, vše na sebe sama prozradí. To dobré i to zlé. Existoval ještě jeden prostředek, který ženám dokázal rozvázat jazyk, a to soví srdce, které bylo třeba přiložit k srdci spící ženy. K takovému řešení se však odhodlal jen málokdo, nahánělo to hrůzu.

Pro samotného Kristofora byly tyto prostředky bez užitku, neboť jeho žena zemřela před třiceti lety. Během sbírání bylin je zastihla bouře a na kraji lesa ji zasáhl blesk. Kristofor strnule stál a nemohl uvěřit, že jeho žena nežije, když ještě před chvílíčkou tomu bylo naopak. Vzal ji za ramena a třásl jimi, zatímco její mokré vlasy mu splývaly po rukách. Třel jí tváře. Její rty se pod

jeho prsty bezhlesně chvěly. Doširoka rozevřené oči upíraly pohled do korun borovic. Prosil ženu, aby vstala a vrátila se s ním domů. Mlčela. A nic ji nemohlo přimět promluvit.

V den, kdy se Kristofor stěhoval do nového příbytku, vzal neveliký kousek březové kůry a zapsal si na něj: nakonec jsou už dospělí. Nakonec i jejich dítěti už je rok. Jsem přesvědčen, že beze mě jim bude líp. Pak se zamyslel a dodal: ale především, byla to rada starce.

III.

Když byly Arsenijovi dva roky, začali ho rodiče vodit ke Kristoforovi. Občas odcházeli po obědě i s chlapcem. Častěji zde však Arsenije nechávali i několik dní. Chlapec pobýval u dědečka moc rád. Tyto návštěvy patřily k vůbec prvním Arsenijovým vzpomínkám. A byly také tím posledním, co měl kdy zapomenout.

Arsenij miloval vůni dědovy světnice. Skládala se z aromat nejružnějších bylin, jež se sušily u stropu, nic nevonělo tak, jako tato místnost. Miloval také paví péra připevněná na stěně v podobě vějíře, která Kristoforovi přivezl jeden z poutníků. Vzor na pavích pérech neuvěřitelně připomínal oči. Chlapec si tak u Kristofora do jisté míry připadal jako pod dohledem.

Velmi rád měl také ikonu svatého mučedníka Kryštofa, zavěšenou pod obrazem Spasitele. Ve srovnání s ostatními ruskými ikonami vypadala nezvykle – místo lidské hlavy na ní měl svatý Kryštof hlavu psí. Chlapec se na ikonu vydržel dívat dlouhé hodiny, až skrze dojemné vzezření psohlavce začaly pomaličku prostupovat dědečkovy rysy. Husté obočí. Vrásky táhnoucí se od nosu. Pod očima vyrůstající plnovous. S přibývajícím časem stráveným v lese děd stále více a ochotně splýval s přírodou. Začal se podobat psům i medvědům. Rostlinám i pařezům. A hovořil skřípavým dřevnatým hlasem.

Kristofor občas sňal ikonu ze stěny a nechal Arsenije, aby ji políbil. Chlapec zamyšleně líbal huňatou hlavu svatého Kryštofa a bříšky prstů se dotýkal vybledlých barev. Kristofor přitom pozoroval, jak se tajemná síla ikony přelévá do Arsenijovy dlaně. Jednoho dne si poznamenal: chlapec je neobyčejně vnímavý. Jeho budoucnost bude, zdá se, spojena s velkou slávou, nevidím ji však příliš jasně.

Když byly chlapci čtyři roky, začal jej Kristofor učit rozumět rostlinám. Od rána do večera se toulali po lesích a sbírali různé

byliny. V roklich hledali *hlaváček* neboli *bukavec*. Kristofor Arsenijovi ukazoval jeho ostré drobné lístky. Bukavec napomáhal zbavit se kýly i horečky. Při horečkách podávali tuto bylinu spolu s hřebíčkem a z nemocného se začal záhy proudem lít pot. Pokud byl pot hustý a vydával těžký zápach, bylo třeba (Kristofor se při pohledu na Arsenije poněkud zarazil) se připravit na smrt. Kristofora zamrazilo, když spatřil nedětský výraz v chlapcově tváři.

Co je to smrt, zeptal se Arsenij.

Smrt, to je, když člověk jen nehybně leží a mlčí.

Takhle? Arsenij se natáhl na mechu a strnule hleděl na Kristofora.

Kristofor pomohl chlapci vstát a přitom si pro sebe zašeptal: moje žena, jeho babička, ležela právě tak, a proto jsem se najednou tak vylekal.

Není třeba se bát, zakřičel Arsenij, protože já už jsem zase živý.

Na jedné z procházek se chlapec Kristofora zeptal, kdepak je babička teď.

V nebi, odpověděl Kristofor.

Toho dne se Arsenij rozhodl, že doletí až do nebe. Nebe jej přitahovalo odjakživa a zpráva o tom, že v nebi přebývá babička, kterou nikdy nespatrił, změnilo touhu na nutnost. K tomu mu mohlo dopomoci pouze peří z ptáka tak neodmyslitelně spjatého s rájem, jako je páv.

Po návratu domů vzal Arsenij v předsíni provázek, sundal ze stěny paví péra a vyšplhal po žebříku na střechu. Paví péra, která rozdělil na dvě stejné části, si pevně přivázel k rukám. Napoprvé se Arsenij nechystal pobývat na nebi dlouho. Chtěl se jen nadechnout jeho blankytného vzduchu, a kdyby se mu to podařilo, konečně spatřit babičku. Snad by jí stihl i vyřídít pozdravy od Kristofora. Arsenij si představoval, jak se pohodlně vrátí, než Kristofor nachystá večeři. Vystoupal tedy na hřeben střechy, zamával křídly a udělal krok vpřed.

Jeho prudký let neměl dlouhého trvání. V pravé noze, která se země dotkla jako první, Arsenij ucítil prudkou bolest. Nedokázal se postavit, a tak mlčky ležel s nohama schovanými pod křídly.

Kristofor si polámaných a nárazem poničených pavích per všiml, až když šel chlapce zavolat k večeři. Po krátkém prohmatání Arsenijovy nohy bylo jasné, že je zlomená. Aby kost rychleji srůstala, přiložil k pohmožděnému místu obklad s drceným hrachem. Aby noha zůstala v klidu, přivázal k ní destičku. Aby posílil nejen tělo, ale i Arsenijova ducha, vypravil se s chlapcem do kláštera.

Vím, že se chystáš do nebe, řekl starec Nikandr na prahu své cely. Nezlob se, ale způsob, pro který ses rozhodl, pokládám za poněkud exotický. Až přijde čas, povím ti, jak se to dělá.

Jakmile se Arsenij mohl postavit na nohu, opět se pustili do sběru bylin. Nejprve chodili po blízkých lesích, s každým dnem se však podle Arsenijových sil pouštěli dále. Podél řek a potoků sbírali bílé květy *leknínů* s červeně-žlutými terči, které pomáhaly proti otravě. U řek nacházeli také *stulík*. Kristofor učil chlapce poznávat bylinu podle žlutých květů, kulatých listů a bílého kořene. S její pomocí lidé léčili koně a krávy. Na krajích lesa sbírali *koniklec*, který roste jen na jaře. Trhat se měl jen devátého, dvacátého druhého a dvacátého třetího dubna. Při stavbě domu se koniklec kladl pod první trám. Sbírali i tajemnou bylinu s názvem *sáva*. V tomto případě byl Kristofor zvlášť opatrný, neboť při setkání s ní člověk mohl přijít o rozum. Položíš-li však tuto rostlinu (vyprávěl chlapci v podřepu) na stopu, kterou po sobě zanechal zloděj, ukradené věci se ti vrátí. Kladl bylinu do košíku a zakrýval ji lopuchem. Cestou domů často sbírali tobolky *netýkavky*, která odpuzuje hady.

Dej si její semínko do pusy a voda se rozestoupí, řekl jednou Kristofor.

Rozestoupí, zeptal se Arsenij s vážnou tváří.

S modlitbou se rozestoupí. Kristoforovi bylo najednou hloupě. Vždyť vše ve skutečnosti spočívá jen v modlitbě.

K čemu je tedy to semínko? Chlapec zvedl hlavu a uviděl, že se Kristofor usmívá.

Tak praví pověst. Mým úkolem bylo ti o tom povědět.

Jednoho dne spatřili při sběru bylin vlka. Vlk stál od nich jen pár kroků a hleděl jim do očí. Jazyk mu visel z tlamy a otřásal se zrychleným dechem. Bylo mu horko.

Nehýbej se, řekl Kristofor, on odejde. Svatý Jiří, mučenníče veliký, spomoz nám.

Ale on neodejde, namítl Arsenij. Vždyť přišel právě proto, aby byl s námi.

Chlapec přistoupil k vlkovi a chytil jej za kůži na zátylku. Vlk se posadil. Zpod zadních tlap mu trčel konec ocasu. Kristofor se přitiskl k borovici a bedlivě Arsenije pozoroval. Když vykročili směrem k domu, vlk vyrazil za nimi. Jazyk mu stále visel z tlamy jako rudý prapor. Na okraji vesnice se vlk zastavil.

Od té doby v lese vlka vídali často. Když obědvali, vlk se posadil vedle nich. Kristofor mu házel kousky chleba a vlk je s klapnutím zubů chytal v letu. Protahoval se v trávě a zadumaně hleděl před sebe. Když se děd s vnukem vraceli, vlk je doprovázel až k domu. Občas přespával na dvoře a ráno pak vyrazil všichni tři společně hledat byliny.

Když se Arsenij unavil, posadil si ho Kristofor do plátěného tlumoku na záda. Za pár chvil už cítil vnukovu tvář na své šíji a bylo jasné, že chlapec usnul. Kristofor pak kráčel tiše po teplém letním mechu. Rukou, nezátíženou košem s bylinami, si utahoval popruhy a odháněl mouchy od spícího vnuka.

Doma Kristofor vytahoval z Arsenijových dlouhých vlasů bodláčí, někdy mu hlavu umyl ve vylouhované směsi javorových listů a bílé rostlinky zvané *Henoch*, kterou spolu sbírali na kopcích. Arsenijovy zlatavé vlasy byly po umytí měkké jako hedvábí. Ozářené slunečními paprsky se dokonce třpytily. Kristofor mu do vlasů vplétával lísky anděliky, to aby ho lidé měli rádi. Dobře si však všímal, že lidé mají Arsenije rádi i tak.

Chlapcova přítomnost lidi těšila, což potvrzovali všichni obyvatelé Rukiny Slobodky. Když vzali Arsenije za ruku, jen neradi ji pouštěli. Když ho líbali do vlasů, zdálo se jim, jako by přiklekli k pramínku vody. V Arsenijovi bylo cosi, co činilo jejich těžký život snesitelnějším. A byli mu za to vděční.

Večer před spaním vyprávěl Kristofor vnukovi o Šalamounovi a Kentaurovi. Oba ten příběh znali nazpaměť, ale pokaždé měli pocit, jako by ho slyšeli poprvé.

Když vedli Kentaura k Šalamounovi, spatřil člověka, který si

právě koupil boty. Tento člověk chtěl vědět, zda mu boty vydrží sedm let, ale Kentaur se rozesmál. Šli dále a Kentaur uviděl svatbu a dal se do pláče. I zeptal se Šalamoun Kentaura, proč se smál.

Vidiech na člověku onom, řekl Kentaur, ež do dní sedmi zemře.

Šalamoun se poté Kentaura zeptal, proč plakal.

Běda, řekl Kentaur, onen ženich do dní třidceti zemře.

Jednoho dne se chlapec zeptal:

Nerozumím tomu, proč se Kentaur smál. Protože věděl, že tento člověk vstane z mrtvých?

Nevím. Nejsem si jist.

Kristofor sám cítil, že by bylo lepší, kdyby se Kentaur nesmál.

Aby Arsenij snáze usínal, kladl mu Kristofor pod polštář *ky-prej*. Arsenij pak rychle usínal a jeho spánek byl klidný a ničím nerušený.

IV.

Na počátku Arsenijova druhého sedmiletí přivedl otec chlapce ke Kristoforovi.

Lidé v osadě jsou celí bez sebe, řekl otec, bojí se morové nákazy. Bude lepší, když chlapec zůstane zde, daleko od všech.

Zůstaň i ty, nabídl Kristofor synovi, i žena tvá.

Jáz mušu, otče, pšenice skliditi, kdežeť bráti jmám jedenie v zimě? Smutně pokrčil rameny.

Kristofor nadrtil horkou síru a dal ji synovi s sebou, aby ji jedli smíchanou s vaječným žloutkem a zapíjeli šípkovou šťávou. Radil mu neotvírat okna a ráno i večer zapalovat na dvoře hranici z dubového dříví. Jakmile začne uhlí doutnat, ať přihodí pelyněk, jalovec a routu. To je vše. Vše, co mohou dělat. Kristofor si povzdechl. Tohoto neštěstie se střež, synu.

Při pohledu na otce mířícího k povozu Arsenij propukl v pláč. Viděl, jak nevysoký otec při chůzi téměř poskakuje. Jak usedá k bočnici povozu, nohy zaboří do sena. Uchopí opratě a zamlaská na koně. Kůň si odfrkne, zatřepe hlavou a pomalu se pohne kupředu. Na udusané zemi se koňská kopyta dutě odrážejí. Otec se lehce pohupuje. Ohlédne se a zamává. Postupně se zmenšuje, až splyne s povozem. Nakonec se změní v tečku. Zmizí.

Proč nařiekáš, zeptal se Kristofor vnuka.

Znamenie smrtedlné spatřuji na něm, odpověděl chlapec.

Plakal sedm dní a sedm nocí. Kristofor mlčel, neboť věděl, že Arsenij má pravdu. On sám to znamení viděl. A věděl také, že jeho byliny a slova zde nic nezmůžou.

V poledne osmého dne vzal Kristofor chlapce za ruku a vydali se spolu do Rukiny Slobodky. Byl jasný den. Šli, aniž by pošlapali jediné stéblo trávy, aniž by se za nimi zvedlo jediné zrnko prachu. Doslova po špičkách. Doslova jako by vcházeli do místnosti, ve které leží nebožtík. Při vstupu do osady vynadal Kristofor z kapsy kořen anděliky máčený ve vinném octu

a rozlomil ho na dvě části. Půl si nechal, druhou půlku podal Arsenijovi.

Na, dej si to do pusy. Síla Boží je s námi.

Osada je přivítala vytím psů a bučením krav. Kristofor tyto zvuky dobře znal, nebylo možné si je s ničím splést. Byla to morová hudba. Děd s vnukem pomalu procházeli mezi domy, naproti se jim však drali jen psi uvázaní na řetězech. Lidé tu nebyli. Když se blížili k Arsenijovu domu, Kristofor řekl:

Dál už nechod'. Ve vzduchu je cítit smrt.

Chlapec přikývl, neboť viděl její křídla vznášející se nad domem. Chvěla se v horkém vzduchu nad hřebenem střechy.

Kristofor se pokřižoval a vstoupil na dvůr. U plotu ležely snopy nevymláčené pšenice. Dveře do stavení byly dokořán. V srpnovém slunci vypadal tento zející obdélník zlověstně. Ze všech barev léta si pro sebe zvolil pouze černotu. Všechny odstíny černé a chlad. Jak by mohl kdokoli, kdo projde touto branou, zůstat mezi živými? Kristofor nesměle vykročil ke dveřím.

Stůj, ozvalo se z temnoty.

Ten hlas připomínal hlas jeho syna. Pouze však připomínal. Jako kdyby tímto hlasem nepromlouval jeho syn, ale někdo jiný. Kristofor neuposlechl a udělal další krok ke dveřím.

Stůj, nebo tě zabiju.

Ze tmy se ozvala rána. Do dveřní zárubně udeřilo malé kladivo, jako by doslova vyletělo komusi z rukou.

Nech mě, abych vás prohlédl, zachroptěl Kristofor.

Sevěřelo se mu hrdlo.

My už jsme zemřeli, pronesl hlas. Už nepatříme mezi živé. Nechod' sem, Arsenij musí přežít.

Kristofor se zastavil. Slyšel, jak mu na spánku pulzuje tepna, dobře věděl, že syn má pravdu.

Vodu, zasténala ze tmy matka.

Maminko, zakřičel Arsenij a vrazil do světnice.

Nabral vodu z vědra a podal ji matce, která se sesunula z lavice na podlahu. Líbal její rosolovitou tvář, ona však doslova spala, nebyla s to otevřít oči. Snažil se ji zdvihnout ze země a dlaněmi přitom nahmatával zanícené uzliny v matčině podpaží.

Já už se neprobudím, synáčku...

Otcova ruka popadla Arsenije a mrštila jím směrem k prahu. Od prahu ho odtáhl Kristofor. Arsenij zakřičel tak, jak nikdy dříve, v osadě ho však nikdo neslyšel. Když se rozhostilo ticho, spatřil na prahu otcovo mrtvé tělo.

V.

Od té doby žil Arsenij u Kristofora.

Ten chlapec má bezpochyby zvláštní dar, zapsal si jednoho dne Kristofor. Tak rychle se všemu učí. Ukázal jsem mu všechna tajemství rostlin, tím si vydělá na obživu. Předám mu i jiné znalosti, abych mu rozšířil obzor. Jen ať pozná, jaký je skutečný svět.

Za hvězdné říjnové noci zavedl Kristofor chlapce na louku a ukázal mu, kde se slévá země s nebeskou bání:

Na počátku stvořil Buoh nebe i zemi. Proto stvoříeše je, by lidé nemniechu, ež nebe a země biechu bez počátka. A oddělil světlo ot temnosti, a nazval světlo dnem a temnost nocí.

Tráva se jim příjemně otírala o nohy a nad hlavami jim létaly meteority. Arsenij na krku cítil teplo Kristoforovy ruky.

A učinil jest Buoh slunce, aby panovalo nad dnem, a měsíc a hvězdy, aby panovaly nad nocí.

Jsou ta světla veliká, zeptal se chlapec.

Ano, vlastně... Kristofor svraštil čelo. Obvod Měsíce tvoří sto dvacet tisíc stádií. Obvod Slunce se skládá, samozřejmě jen přibližně, ze tří milionů. Zdají se být malé, jejich skutečný rozměr si však neumíme ani představit. Vstúpaj na horu vysokú a pohľad' na pole. Tam pasú se stáda, jež podobna jsú mravencuom v očích tvých. Takež i ona světla.

Několik následujících dní pak spolu mluvili o světlech a předzvěstech. Kristofor vnukovi vyprávěl o dvojitém slunci, které už za svůj život nejednou viděl. Objeví-li se tento úkaz na východě či na západě, přijde veliký déšť a vítr. Někdy se lidem slunce zdá krvavé, je to však důsledek mlžných výparů, které vyvolává vysoká vlhkost. Jindy se zase sluneční paprsky podobají pramenům vlasů (Kristofor hladí Arsenije po vlasech) a oblaka jako by hořela. To znamená, že přijde vítr a zima. Pokud se paprsky ohýbají směrem ke slunci a oblaka při západu černají, blíží se nečas. Je-

li při západu slunce bez mráčku, bude počasí klidné a jasné. Jasné počasí předznamenává také třídenní měsíc, je-li čistý a tenký. Je-li však srpek tenký, ale ohnivě zbarvený, blíží se silný vítr. Teprve až budou oba konce měsíce rovné a severní konec čistý, západní větry se zklidní. Dojde-li k zatmění měsíce v úplňku, čeká nás déšť, pokud se z obou stran zúží, přijde vítr, kruh kolem měsíce znamená nečas, potměný kruh pak strašný nečas.

Chlapce to zjevně velmi zajímá, proč bych mu o tom tedy nevyprávěl, ptal se sám sebe Kristofor.

Jednou přišli na břeh jezera a Kristofor řekl:

I rozkázal Bůh vodám stvořit ryby, plavající v hlubinách, a ptáky, kroužící po nebeské báni. Ryby i ptáci jsou stvoření, aby dokázali plout v živlu, který je jim vlastní. Poté Bůh rozkázal zemi vydat duši živou – čtyřnohé. Do spáchání prvotního hříchu byla zvěř vůči Adamovi a Evě pokorná. Dokonce snad měla lidi ráda, dalo by se říct. Bohužel dnes je tomu tak jen ve výjimečných případech, všechno se nějak pokazilo.

Kristofor poplácal po zádech vlka, jenž jim byl neustále v patách.

Ve skutečnosti se lidem ptáci, ryby i zvěř v mnohém podobají. Právě v tom je naše spřízněnost. Učíme se jeden od druhého, Arseniji. Lví mládě se lvici vždy narodí mrtvé, třetí den však přijde lev a vdechne mu život. To nám připomíná, že i dítě člověka je do svého křtu pro věčnost mrtvé, s křtem však ožívá. Existuje mnohonohá ryba, co umí měnit barvu podle kamenu, k němuž se přiblíží – u bílého zbělá, u zeleného zezelená. Takoví jsou, mé dítě, i někteří lidé. S křesťany jsou z nich křesťané a mezi bezvěrci se změni v bezvěrce. Existuje i pták fénix, co nemá ženu ani děti. Nic nejí, přesto létá mezi libanonskými cedry a svá křídla plní jejich vůní. Když zestárne, vznese se do výšin a vzplane nebeským ohněm. Pak padá dolů, zažehne vlastní hnízdo a spolu s ním shoří na popel. V popelu však znovu ožívá jako červ, z něž postupně opět povstane fénix. A stejně tak ti, již na sebe berou Kristova muka, dojdou, Arseniji, znovuzrození ve vsi slávě v Království nebeském. Nakonec existuje také pták caladrius, celý bílý. Kto jest nemocen, kalandr předpoví jemu

zemře li, čili žítí bude. Pakli jemu súzeno zemřieti, kalandr svú tvář otvratí, pokudž však bude žítí, kalandr vzlétne vstřieci slunci radostně – a všichni pochopí, že na sebe vzal bolest nemocného a rozptýlil ji ve vzduchu. Podobně i náš Pán Ježíš Kristus se povznesl na dřevěný kříž a prolil přechistou krev Svou, aby vyléčil náš hřích.

Odkud se takový pták bere, zeptal se chlapec.

Bud' sám tím ptákem, Arseniji. Vždyť už umíš trochu létat.

Chlapec zamýšleně přikývl, jeho vážný výraz však Kristofora pranic netěšil.

Vítr sfoukával poslední listí z břehů do černé vody jezera. Listí se roztržitě valilo po hnědé trávě, po jezerní hladině pak rozechvěle odplouvalo do dále. Přímo u vody byly vidět hluboké stopy těžkých rybářských bot. Stopy plné vody vypadaly, jako by zde byly odpradávná. Zanechané jednou a napořád. I v nich plavalo listí. Rybářská loďka se pohupovala nedaleko od břehu. Rybáři s rukama zrudlýma chladem přitahovali síť. Čela i vousy měli zbrocené potem. Rukávy jejich oděvů ztěžkly pod nánosem vody. V síti se mrskala středně velká ryba. Na tlumeném podzimním slunci se leskla, když kolem loďky ze všech sil cákala vodu. Rybáři byli se svým úlovkem spokojeni a cosi hlasitě jeden na druhého křičeli. Arsenij jejich slovům nerozuměl. Nedokázal by zopakovat jediné z nich, přestože je slyšel jasně a zřetelně. Slova zbavená smyslové zátěže se netrpělivě měnila ve zvuky a rozpouštěla se v prostoru. Šedivé nebe již všechny barvy odevdalo létu. Ve vzduchu byl cítit dým z roztopených kamen.

Arsenij se těšil, že i oni si po příchodu domů zatopí v kamnech a budou nasávat onu zvláštní podzimní atmosféru. Stejně jako ostatní topili dýmným způsobem. Po vytopení byly stěny světnice teplé. Tlusté trámy dlouho udržovaly teplo. Ještě déle ho udržovala hliněná pec. Kameny rozložené u vzdálenější strany pece se rozpalovaly dorada. K vysokému stropu se vznášel dým a tiše mizel v dýmném otvoru nad dveřmi. Pro Arsenije byl kouř jako živá bytost, jeho pomalý pohyb chlapce uklidňoval. Dým žil v horní části světnice černé od sazí. Spodní část byla zdobená a světlá. Horní část jizby od spodní oddělovaly *polavočniky*, ši-

rokové desky, na něž se shora snášel mour. Při správném způsobu topení kouř pod tyto desky neklesal.

Topit v peci bylo povinností Arsenije. Z dřevníku nanosil březová polena a složil je v peci do tvaru pyramidy. Mezi polena pak zastrkával chrástí. Oheň zapaloval s pomocí doutnajících uhlíků, které si bral ze zvláštních výklenků v peci zvaných *očelky*, kde se pod vrstvou popela uchovávalo uhlí na podpal. Uhlíky zahrnul suchým listím a ze všech sil foukal. Listy začaly pomalu měnit barvu. Už hořely z vnitřní strany, a přesto ještě vypadaly, jako by jen tak lhostejně usychaly, s každým okamžikem to však pro ně bylo těžší. Oheň je pohltil nečekaně a ze všech stran. Z listí oheň přeskočil na chrástí, z chrástí na polena. Polena hořela nejprve po stranách. Byla-li ještě vlhká, praskala a vystřelovala přitom chomáče jisker. V ohnivě bouři chlapec zahlédl fénix a ukazoval ho vlkovi, sedícímu vedle něj. Vlk chvílemi mhouřil oči, ale nebylo jasné, zda ptáka skutečně vidí. Arsenij si podezřívavě pohlížel vlka, načež řekl Kristoforovi:

Sedí nějak podivně, jako by byl celý nepřírozeně napjatý. Podle mě se jednoduše bojí o svůj kožich.

Chlapec měl pravdu. Z proudů jisker, které vylétaly z pece, byl vlk nespokojen. Teprve když oheň dohořival rovným plamenem, rozvalil se vlk na podlaze a jako pes si podložil hlavu tlapami.

Odpovídáme za ty, které jsme si ochočili, pronesl Kristofor a pohládl přitom vlka po hlavě.

Občas Arsenij v ohni zahlédl svou vlastní tvář. Byla orámována světlými vlasy spojenými na zátylku do ohonu. Tvář byla pokryta vráskami. I přes tuto odlišnost bylo chlapci jasné, že vidí svůj vlastní odraz. Jen o mnoho let později. A za jiných okolností. Je to odraz člověka, který sedí u ohně a vidí v něm tvář světlovlasého chlapce, člověka, který nechce, aby jej vyrušoval muž, jenž právě vstoupil do místnosti.

Příchozí přešlapuje na prahu a s prstem na ústech šeptá někomu přes rameno, že Vrač celé Rusi je nyní zaneprázdněn. Pozoruje plameny.

Pust' ji dál, Meletiji, promluví starec, aniž se ohlédně. Čeho si žádáš, ženo?

Žítí bych chtěla, Vrači, spomoziž mi.

A zemřít nechceš?

Jsou tací, co chtějí zemřít, vysvětluje Meletij.

Mám syna. Smiluj se nad ním.

Takového? Starec ukazuje do otevřené pece, kde se v plame-
nech rýsují obrysy malého chlapce.

Má paní, zbytečně přede mnou padáš na kolena (Meletij si ner-
vózně okusuje nehty), vždyť on to nevidí rád.

Starec odtrhne pohled od plamenů. Přistoupí ke klečící kněžně
a padne na kolena vedle ní. Meletij udělá několik kroků vzad
a odejde. Starec uchopí kněžnu za bradu, pohlédne jí do očí. Hř-
betem ruky jí stírá slzy.

Máš v hlavě nádor, ženo. Proto se zhoršuje tvůj zrak. A otupuje
sluch.

Obejme její hlavu a přitiskne ji na svou hrud'. Kněžna slyší tlu-
kot jeho srdce. Těžký stařecký dech. Skrz jeho halenu cítí chlad
kříže na starcově krku. Pevná žebra. Sama je překvapena, co
všechno najednou vnímá. Za zavřenými dveřmi seká Meletij tří-
sky. Jeho tvář postrádá výraz.

Věř v Pána našeho a jeho Matku přecistú a bude tobě spomo-
ženo. Starec se dotkne suchými rty jejího čela. A tvůj nádor se
bude zmenšovat. Jdi s Bohem a více se netrap.

Proč pláčeš, Arseniji?

Pláču radostí.

Arsenij se mlčky otočí k vlkovi. Vlk mu olizuje slzy stékající
po tváři.

VI.

Člověk je prach a v prach se obrátí. Avšak tělo, jež mu je po dobu života dáno, je krásné. Musíš je znát co nejlépe, Arseniji.

Tak pravil Kristofor při balzamování těla Androna Novgorodce v jednom z lázeňských stavení v Rukině Slobodce. Nebožtíkovo tělo mělo být následně odesláno do vlasti. Kristofor do Andronovy kůže vtíral cedrovou smůlu smíchanou s medem a solí. S každým Kristoforovým dotykem se Andronovo tělo zachvělo, doslova jako živé. Tento dojem posiloval také nebožtíkův velký úd, který jako by snad ani nemohl patřit malému, i když statnému Andronovi. Arsenijovi se zdálo, že Andron každou chvíli vstane, poděkuje Kristoforovi za námahu a vykročí na čerstvý vzduch. Andron však nevstal. Leží zde po noční šarvátce s prolomenou lebkou a prvními mrtvolnými skvrnami kolem páteře. (Ještě včera) Androna jakožto cizince zajímaly dívky z osady. To bylo také příčinou šarvátky. Dnes se Andron chystal na svou poslední cestu do Novgorodu.

V malém lidském těle (pravil Kristofor) se odráží nekonečná moudrost Boží jako slunce v kapce vody. Každíčký orgán je domyšlen do posledního detailu. Například srdce napájí celé tělo krví a právě v něm jsou prý soustředěny naše pocity, proto je tak důkladně chráněno žebry. Zuby žvýkají, proto jsou utvořeny z tvrdé kosti, jazyk rozpoznává chutě, je tedy měkký a pórovitý jako houba, ucho zase připomíná lasturu, aby mohlo chytat zvuky za letu. Mimochodem odstáté uši (Kristofor přejel prstem po Andronově uchu) jsou příznakem pustých řečí. Je zde však ještě vnitřní ucho, které není vidět. Vede zvuk od vnějšího ucha do mozku a mozek zvuky promění v řeč. Do mozku vedou také oční žíly a i v tomto případě mozek promění písmena ve slova. Mozek je vládcem celého těla a nachází se na samém jeho vrcholu, neboť ze všech tvorů pozemských je pouze člověk tvorem rozumným a vzpřímeným. Jeho nehmatná mysl, skrytá v těle, se vznáší až

k nebesům a dokáže postihnout dokonalost tohoto světa. Rozum, to jsou oči duše. Pokazí-li se tyto oči, duše oslepne.

Co je to duše, zeptal se Arsenij.

To, co Bůh vdechne tělu, to, co nás odlišuje od kamenů a rostlin. Duše nás činí živými, Arseniji. Lze ji přirovnat k plameni, vycházejícímu ze svíce pozemské, který však nemá pozemský původ, k plameni, mířícímu vzhůru ke svým spřízněným živlům.

Pokud nás duše činí živými, pak mají duši také zvířata. Arsenij ukázal na vlka stojícího vedle něj.

Ano, zvířata mají duši, jejich duše je však spřízněna s jejich tělem a vázaná jejich krví. A všimni si, že do potopy světa lidé zvířata nejedli, chránili tak jejich duši, neboť s tělem zvířete umírá i jeho duše. Lidská duše s tělem spřízněna není, s tělem neumírá, neb duše lidská nemá jiného původu, leč v Tvórci samém a u milosrdenství jeho.

Čsoť súzeno jest tělu lidskému?

Tělo naše se v prachu rozptýlí. Pán náš, tělo z prachu stvořiv, našim tělům rozptýleným dá znovu splynutí. To se přeci jen zdá, že se tělo beze stopy rozloží, že se promísí s jinými prvky a změní se v půdu, řeku, travu. Naše tělo je, Arseniji, jako rtuť, která se rozlije po zemi v podobě malých kuliček, se zemí se však nikdy nepromísí. Leží tak do té doby, než ji nějaký šikovný řemeslník neposbírá zpět do nádoby. Tak i Nejvyšší posbírá naše rozložená těla, aby mohla být znovu vzkříšena.

Díky Kristoforově přičinění se rozklad Andronova těla zpomalil. Tělo se tlumeně lesklo a vydávalo cedrovou vůni. Bylo až nepřirozené bílé. Výjimku tvořil pouze obličej a ruce po lokty, neboť si uchovaly stopy nedávného opálení. Když Kristofor dokončil vtírání balzamovací masti, začal Androna omotávat proužky plátna. S prudkým trhnutím je hlučně odděloval od přineseného kusu plátna, namáčel je do masti a pevně tiskl k tělu nebožtíka. Andron se nevzpíral. Jeho nedovřená víčka mu dodávala sarkastický, ba dokonce až téměř bujarý vzhled. Zdálo se, jako by se Andron úsilí Kristofora zbroceného potem vysmíval. Jako by celým svým vzezřením dával najevo, že se do Novgorodu dostane tak jako tak.

Kristofor se na Andronovu tvář nedíval. Omotával jeho tělo plátěnými proužky a nikdy nezapomněl pečlivě svázat jejich konce.

Když už mluvíme o těle, řekl Kristofor, povím ti, jak vznikají děti. Nakonec ty sám už nejsi dítě a je načase, abys věděl, že od dob prvotního hříchu Adama a Evy již lidé nejsou tvořeni Hospodinem, nýbrž své děti rodí sami. Později pak také umírají, neboť s darem zrození získali i dar smrti. Dítě vzniká spojením mužského semene a ženské krve. Mužské sémě dodává pevnost kostem a žilám, ženská krev zase měkkost tělu. Krev, jak víš, je rudá a protéká cévami, mužské sémě se nachází zde (ukáže na Andronova objemná varlata a připevní je plátnem ke stehnu) a má bílou barvu.

Arsenij dobře věděl, jakou barvu má sémě, Kristoforovi však nic neřekl. Mluvil o tom při zpovědi u starce Nikandra.

Drž své ruce na příkrývce, poradil mu starce Nikandr.

Nebylo to doma, ale na hřbitově, řekl Arsenij.

Nepovídej, vyjekl starce. Dokonce na hřbitově. Vždyť tam leží živí lidé.

Viděl jsem jen mrtvé.

Pro Boha jsou všichni živí.

Arsenij se odvrátil:

A najednou jsem se začal bát smrti.

Starce Arsenije pohladil po vlasech a řekl:

Každý z nás opakuje cestu Adamovu a se ztrátou nevinnosti zjišťuje, že je smrtelný. Plač a modli se, Arseniji. A neboj se smrti, neboť smrt, to není jen smutek z odloučení. Je to i radost z vysvobození.

VII.

Arsenij se naučil číst velmi brzy. Písmena, která mu Kristofor ukazoval, si zapamatoval během několika dnů a záhy je bez větších obtíží skládal do slov. Zprvu mu vadilo, že od sebe ve většině knih nejsou jednotlivá slova oddělena, že tvoří souvislou řadu. Jednoho dne se Arsenij zeptal, proč se nepíše každé slovo zvlášť.

Copak se vyslovuje každé zvlášť, zeptal se na oplátku Kristofor. Ještě něco ti povím. Časem přestane být důležité, jak a kým bylo slovo vyřčeno. Bude důležité jen to, že bylo vyřčeno. Nebo v krajním případě alespoň myšleno.

Arsenijovou první a velmi oblíbenou četbou se staly Kristoforovy zápisky na březové kůře. Měl k tomu hned několik důvodů. Kristoforovy poznámky byly psány velkým, snadno čitelným písmem. Nebyly nijak rozsáhlé. Představovaly to nejdostupnější čtivo, neboť se povalovaly po celé světnici. A v neposlední řadě Arsenij také viděl, jak vznikaly.

Kůru Kristofor připravoval vždy na jaře, když byla míza stromů v pohybu. Sloupával ji z kmenů v přiměřeně širokých pásech, které pak několik hodin vyvařoval ve slaném nálevu. Kůra změkla a ztratila svou křehkost. Poté ji Kristofor rozřezal na rovné listy, že byla s to zcela nahradit drahý papír. Nyní byla připravena k použití.

Kristofor neměl pro psaní vyhrazený žádný zvláštní čas. Mohl psát ráno, přes den nebo večer. Pokud ho zrovna napadlo něco důležitého, byl i v noci schopen vstát a jít si myšlenku zapsat. Zapisoval si, co vyčetl v knihách: byloť u krále Šalamouna sedm set žen a milenek tři sta a knih osm tisíc. Zapisoval si vlastní pozorování: v desátý den toho měsíce zářij Arseniovi zub vypadne. Zapisoval si také léčitelské modlitby, složení medikamentů, popisy bylin, svědectví o přírodních anomáliích, předzvěsti počasí i krátké poučné příběhy: střež se mlčení muže zlého, jakožto

zlého psa kradmo se blížícího. Na vnitřní straně kůry protlačoval písmo kostěným pisadlem.

Kristofor nepsal proto, aby něco nezapomněl. Ani ve svém vysokém věku na nic nezapomínal. Měl však pocit, že zapsané slovo dokáže světu vtisknout řád. Zastavit jeho proměnlivost. Nedat pojmům vyblednout. Právě proto byl okruh jeho zájmů tak široký. Podle Kristofora by tento okruh měl odpovídat šíři světa.

Své zápisky Kristofor zpravidla zanechával tam, kde byly vytvořeny – na lavici, na peci, na složených polenech. Nezvedal je, když spadly na podlahu, neboť matně tušil jejich pozdější odhalení v rámci kulturní vrstvy. Kristofor chápal, že napsané slovo zůstane stejným napořád. Ať se v budoucnu stane cokoli, jednou zapsané slovo se již uskutečnilo.

Arsenij sledoval každý dědečkův krok a brzy dobře věděl, kde jeho zápisky hledat. Občas se na místě, kde našel rukopis, ještě ten samý den objevil další, ba dokonce několik. Časem začal Kristofor vnukovi připomínat slepici, snášející zlatá vejce, která bylo třeba jen zavčasu posbírat. Podle výrazu v Kristoforově tváři se chlapec dokonce naučil odhadovat charakter zapsaných slov. Podle zdviženého obočí bylo možné usuzovat, že daný zápis odhaluje kacíře. Tichá radost zase doprovázela především poučná vyprávění. Určoval-li Kristofor výšku, objem či vzdálenosti, třel si, jak vnuk vypožoroval, zadumaně kořen nosu.

Arsenij zápisky na březové kůře nahlas předčítal. V období středověku lidé obecně četli především nahlas, nebo alespoň tiše pohybovali ústy. Nejoblíbenější zápisky si Arsenij ukládal do zvláštního košíku. Či hrdlo kost dusí, vezmiž sobě na pomoc svatého Vlasije. Vasilij Veliký die: Adam přebýváš v ráji čtyřidceti dní. S ženů se neroď družiti, sic tebe plameny pohltí. Rozličný charakter zápisů podněcoval chlapcovu představivost.

Kristoforovy zápisky však nebyly jeho jedinou četbou. Pod jednou z ikon ležela ve svatém koutu *Alexandreida*, starodávná pověst o Alexandru Makedonském. Tato kniha byla kdysi přepsána Feodosijem, Kristoforovým dědem. Já, Feodosij, hříšník, tuto knihu na paměť chabřích přepsav, by skutky jejich zapo-

menuty nebyly. Těmito slovy se Feodosij na prvním listu obracel k potomkům. A právě v Arsenijovi našel svého nejvděčnějšího čtenáře.

Chlapec opatrně odložil ikonu na stranu a oběma rukama sňal knihu z podstavce. Sfoukl prach s vrchní desky a přejel rukou po její zčernalé kůži. Na desce ve skutečnosti žádný prach nebyl, ale přesně tak vždy postupoval Kristofor a Arsenij to po něm opakoval. Poté vzal chlapec za sponu a s tichým medovým zvukem ji rozevřel. Já, Feodosij... Pod tuto poznámku prapraděd přikreslil také Alexandrův portrét. Hrdina na něm byl zpodobněn v nepřírozeném sedu s královskou korunou na hlavě.

Arsenij četl *Alexandreidu* neustále. Četl ji vsedě na lavici i vleže na peci, s rukama sevřenýma koleny i s dlaněmi pod hlavou, ráno i večer. Někdy i v noci, ve světle smolničky. Kristofor mu v tom nebránil, byl rád, že chlapec tolik čte. Při prvních slovech *Alexandreidy* k Arsenijovi přicházel vlk. Uložil se u jeho nohou a poslouchal ten neobyčejný příběh. Spolu s Arsenijem pozorně sledoval události ze života makedonského krále.

Podle příběhu objevil Alexandr po příchodu na Východ divochy. Byli výškou přes dva sáhy a hlavy (Arsenijova ruka spočinula na vlčí hlavě) měli porostlé chlupy. Po šesti dnech strávených uprostřed pouště se Alexandrovo vojsko setkala s podivnými lidmi, kteří měli každý šest rukou a šest nohou. Alexandr mnohé z nich zabil a mnohé zajal živé. Chtěl je přivést do obývaného světa, nikdo však nevěděl, čím se tito lidé živí, a tak jim všichni pomřeli. Mravenci dosahovali v této zemi takových rozměrů, že jediný z nich dokázal lapit koně a odtáhnout ho do své nory. I přikázal Alexandr nanosit slámu, zapálit ji a mravenci shořeli. Po uplynutí dalších šesti dnů uviděl Alexandr horu, k níž byl železnými řetězy připoután člověk. Tento člověk byl tisíc sáhů vysoký a dvě stě sáhů široký. Když ho Alexandr spatřil, podívil se, přiblížit se však neodvážil. A tento člověk plakal a ještě po čtyři dny slyšeli jeho hlas. Odsud pak Alexandr přišel do zalesněné krajiny a uviděl další podivné lidi, kteří měli od pasu nahoru tělo lidské a od pasu dolů koňské. Když se je pokusil převést do obývaného světa, ovanul je studený vítr a všichni ze-

mřeli. I kráčel Alexandr od tohoto místa sto dní, až došel až na hranici světa. Tu pocítil smutek.

Arsenij zavřel knihu, kterou četl na hřbitově v paprscích zapadajícího slunce. Zima ještě nebyla. Kameny, vyhřáté během dne, dosud vydávaly teplo. Chlapec si lehl na náhrobní desku, aby mohl teplo vstřebávat celým tělem. Hrob byl bezejmenný.

Proč na hrobech nejsou jména, zeptal se jednoho dne Arsenij.

Protože Hospodin je už všechny zná, odpověděl Kristofor. A potomci jména nepotřebují. Za sto let si nikdo nevzpomene, komu patřila. Někdy i jen za padesát let. A občas dokonce jen za třicet.

Takto lidé zapomínají po celém světě, nebo jen v Rukině Slobodce?

Nejspíš po celém světě, ale ve Slobodce zvlášť. Nestavíme mramorové hrobky a nevytesáváme jména, neboť ponecháváme našim hřbitovům právo měnit se v lesy a pole. A to mě těší.

Znamená to tedy, že naši lidé mají krátkou paměť?

Dá se to tak říct. Paměť by však neměla být příliš dlouhá. Víš, to je také zbytečné. Musíme přece něco zapomínat. Já si třeba pamatuji (Kristofor ukázal na šedivý náhrobní kámen), že zde leží Jeleazar Větroduj. Byl to bohatý muž a mohl si takový náhrobek dovolit. Ale já bych na něj vzpomínal i bez náhrobku. Jeleazar zlehka napadal na jednu nohu a mluvil pronikavým hrdelním hlasem. Mluvil přerývaně, chvílemi umlkal, takže i jeho řeč byla chromá. Trápila ho plynatost. Hlasitě pšoukal a já jsem mu dělal odvar z heřmánku. Dával jsem mu také koprovou vodu a jiné prostředky proti větrům. A zakazoval jsem mu pít na noc čerstvé, ještě teplé mléko. Jelikož měl Jeleazar krávu, miloval mléko víc než je zdrávo a naléval se jím především ve večerních hodinách. Což vedlo k větrům v jeho útrokách. Jeleazar také miloval rytí do dřeva. Nikdo v Rukině Slobodce neuměl vyřezávat lépe než on, zvláště pokud šlo o okenní rámy. Při práci funěl. Neustále si pro sebe něco polohlasně šeptal. Dlaní si otíral ústa, doslova jako by se chtěl umlčet. Jako by se bál vysloveného. Ačkoli nic nebezpečného ve skutečnosti neříkal. Přemýšlel o vlastnostech dřeva, o tom, co je nám zdejším i tak dobře